

Litt om oldkirkens diakoni.

Nedenstående artikkel var skrevet for årsberetningen 1930. Den inneholder en hel del kunnskapsstoff, og da mange ikke har hatt høve til å lese den før, tar vi den inn her. De som måtte ha lest den for mange år siden kan jo også ha godt av å friske den opp igjen.

I.

Diakoni betyr tjeneste, og tjeneste er det betegnende uttrykk for den kristnes vandel i verden like fra begynnelsen av. Det er umulig å tenke på den ting uten å minnes Jesu ord om sitt eget liv og sin egen oppgave: «Menneskesønnen er ikke kommet for å la seg tjene, men for selv å tjene og gi sitt liv til løsepenger for mange.» Og det samme skal no kjennetegne hans disipler: «Den som vil bli stor iblant eder, han skal være eders tjener, og den som vil være den første blant eder, han skal være eders trell.» (Matt. 20, 26—28.) I de ordene ligger hele det nye livs egenart og herlighet innsluttet. Med de ord innvis enhver kristen til «diakon».

Meget tidlig finner vi imidlertid en klasse av menighets-tjenere som i særegen forstand bærer diakon-navnet.

I Det nye testamente nevnes de to steder, nemlig Fil. 1, 1, hvor Paulus sender en spesiell hilsen til «biskopene og diakonene», og i Tim. 3, 8—10 og 12—13, hvor apostelen gir instruksjer for «diakonenes» ferd og virke i menigheten.

Det er tydelig at diakon her betyr innehaveren av en særegen menighets-oppgave. Et annet spørsmål er det hvor fast denne institusjon enno er, om det egentlig er tale om noe bestemt «embete». Det er ting som tyder på at disse diakoner enno ikke er faste funksjonærer, men bare frivillige folk som stiller sin særegne nådegave i menighetens tjeneste.

I alle fall kan det ikke være tale om at diakonatet i Det nye testaments tid enno utgjorde noen fast og nødvendig funksjon i menighetslivet, slik at hver menighet *skulde* ha sine diakoner. Det måtte ellers ha etterlatt seg ganske andre merker, særlig i Paulus' brev.

I det hele tatt kjenner vi ikke til den formelige opprettelse av noe diakon-embete. Riktignok har en betraktet det som Ap. gj. 6, 1—6 forteller om de syv menn der valgtes til å «tjene ved bordene», som en slik beretning. Men de syv kalles ingen steds diakoner. Fra først av var deres arbeid simpelthen det å være utdelere og oppvartere ved de daglige felles-måltider. Siden treffer vi nok igjen enkelte av dem som menighetstjenere i mer spesiell forstand, men da er Stefanus forkynner og Filip evangelist (21, 8). Heller ikke den Føbe, «menighets-tjenerinne i Kenkrea», som Rom. 16, 1 nevner, kan bevises å ha vært «diakonisse» i den forstand at hun innehadde noen institusjonell kirkelig stilling. Nærmere ligger det å tro at både hun og de mange «diakoner» hørte med til dem som, lik Stefanus' hus, «stillet seg selv til tjeneste for de hellige (1 Kor. 16, 15).

På den annen side finnes det det som taler for at diakonatet allerede i nytestamentlig tid, i alle fall i enkelte menigheter, hadde utviklet seg til ordnet institusjon. Jeg tenker særlig på det krav i 1 Tim. 3, 6 at menighets-tjenere ikke skal være lystne etter ussel vinning. Det forutsetter vel helst at de hadde sitt opphold av dette menighetsarbeid, men no formanes til ikke å søke eller røkte stillingen for levebrødet skyld. Selve den ting at diakonene på begge steder nevnes sammen med «biskopene», som sikkert var kirkelige funksjonærer, tyder i samme retning.

Om diakonatet som kirkelig embete kan vi altså ingen sikker beskjed få av Det nye testamente. Og om innehaverne av tjenesten og deres oppgaver vet vi med visshet bare dette: Det har like fra først av vært menn og kvinner med særegne gaver og særegen lyst til å gjøre en praktisk innsats i menighetslivet, særlig blant dem som på en eller annen måte led nød. Opprinnelig var det et helt personlig barmhjertighetsarbeid. Men svært tidlig har menighetene begynt å knytte disse nådegaver til seg i en ordnet «menighetspleie». Slike folk ble menighetstjenere i videste forstand. Noen rådende stilling inntok de ikke, de skulde nettopp *tjene* — «biskopene» (de eldste) på den ene side, menighetens nødlidende på den annen.

II.

Vi behøver bare å passere det første århundreskifte, så finner vi diakonenes stilling ordnet og befestet ganske annerledes enn i den apostoliske tid. Allerede *Ignatius'* brev (ca. år 110) er en god kilde, og etter hvert får vi no opplysning av en rekke skrifter.

De viser at diakoner no finnes i alle menigheter. Antallet av dem veksler etter menighetenes størrelse og behov. Men svært alminnelig blir tallet syv — etter analogi med de syv tjenere i Ap. gj. 6, 5. Ja, et konsil i 314 bestemte endog at det *skulde* være syv; men det synes slett ikke å være blitt overholdt bestandig.

Om diakonatets vesen er i første rekke å si at det stadig beholder sin egenart av et *tjenende* embete. Ikke på noe punkt *råder* diakonene, men de er menighetslederens tjenende, utøvende organ. Bare ytterst få og små affærer har de myndighet til å ordne med på egen hånd, og bare i særlig tilfelle på enkelte steder kunde det hende at en diakon ledet menighetslivet uten å ha noen over seg. Ellers er han biskopens øye og øre, som overvåker menighetens stand og tarv, og han er biskopens hånd som avhjelper nøden. En egyptisk kirkeordning fra det 3. århundre sammenlikner biskopen med Faderen, diakonen med Sønnen. Liksom Sønnen intet gjør uten Faderen, slik skal diakonen heller intet foreta seg uten biskopens vilje og befaling. «Biskopens adjutant» er diakonen. Deri ligger både høyheten og begrensningen i embetet.

Diakonens oppgaver blir derved mange og forskjellige. Men stort sett samler de seg om to hovedting: om gudstjenesten og om barmhjertighetsarbeidet.

I gudstjenesten kunde det pålegges diakonen å røkte de laveste tjenester, som å vokte dørene og passe alterlysene og i det hele holde orden i kirkehuset. Men tyngden av deres arbeid lå på mer betrodde områder. De skulde no for det første ta imot de gaver som var brakt med til gudstjenesten og igjen dele dem ut blant menighetens trengende etter biskopens forordning. Men dernest pålå det dem også å forrette visse bønner og å lese gudstjenestlige tekster, i enkelte

tilfelle også å dele ut brødet og vinen. Hverken dette siste eller å preke og døpe måtte de dog gjøre uten på menighetslederens uttrykkelige befaling. Men han kunde bruke dem både til dette og f. eks. til å undervise dåpskandidatene.

Diakonenes aller viktigste oppgave lå dog i den egentlige «menighetspleie». I den samme kirkeordning som vi nevnte ovenfor, heter det: «Velgjerningsmenn skal diakonene være, dag og natt skal de være på ferde og rede til hjelp, ikke overse de fattige og ikke gå de rike under øynene; den nødlidende skal de lete opp og gi ham hans del av menighetsgaven, men den formående skal de nøde til å legge til side til veldedige formål.»

Altså når diakonen forlater gudstjenesten og går ut med gavene til de fattige, så er han i det hele selve menighetens våkne øye og hjelpende hånd. Hva han iakttar av sykdom, armod og annen nød, det rapporterer han til menighetslederen, som så igjen sender ham ut med den hjelp som situasjonen krever. Han besøker enkene og de foreldreløse, han tar seg av de syke og gamle, han oppsøker i herbergene de fattige og syke fremmede som måtte trenge hjelp, han sørger for de ensomme dødes begravelse, enten de no er skibbrudne som bølgene skyller opp på stranden, eller de er blitt liggende på gaten og i husene.

På denne måten blir diakonene alle nødlidendes og særlig de fattiges tilflukt. Og interessant er det no at diakonene får en slags faderlig myndighet over menighetens fattige. De siste får også sine formaninger: de skal være lydige mot diakonene, følge deres råd og bud og ikke unødig ligge dem til last når de kan greie seg selv.

Gjennom denne tjenende virksomhet vant diakonene seg et godt stade i menigheten og et vakkert omdømme både i og utenfor de kristnes krets. «Velgjerningsmenn, på ferde natt og dag» — slik hører vi at de ble karakterisert når de var av rette slaget. Og i mangen nød — under hunger og pest og forfølgelse — fikk de anledning til å vise sitt kristne tjenersinn. Ikke minst diakonene var det som fylte og preget menighetene med en slik ånd og slik offerdåd at hedningene med undring ropte: «Se, hvor de elsker hverandre!»

Å være diakon var — i et hvert fall i litt senere tid på mange steder — heller ikke i ytre henseende noen dårlig stilling. De stod både biskopen og menighetskassen nærmere enn noen annen, de var ikke ille lønnet og nøt også av den grunn atskillig anseelse. Den betrodde stilling krevde hederlige innehavere. Derfor innskjerpedes det at kandidatene skal nøye prøves før de gis fast ansettelse. Selvsagt forekom det at en diakon var utro, men påfallende sjelden meldes det om slikt. Både m. h. t. inntøster og anseelse satt de slik i det at de ofte svært ugjerne vilde forfremmes til presbytere. Derimot forekom det ikke sjelden at en diakon avanserte direkte til biskop.

Allerede i det 3. århundre begynte forresten en rangsforskjell å gjøre seg gjeldende innenfor diakonatet, idet en får såkalte underdiakoner som overtar de laveste funksjoner, kirkevakt, lyspassing, menighetsærender osv. De øker både diakonenes antall og den øverste klasses anseelse.

III.

Hele oldkirkens diakoni ble i første rekke skjøttet av menn. Ikke bare i gudstjenesten, men også i fattig- og sykepleien utførte mennene hovedtyngden av arbeidet.

Dog mangler kvinnene slett ikke helt. Allerede Rom. 16, 1 nevnes jo menighets-tjenerinnen Føbe. Og mange vil i de kvinner som 1 Tim. 3, 11 retter formaninger til, se personer med liknende oppgaver. Dessuten er jo Det nye testamente fullt av eksempler på kvinner som frivillig tjente menigheten med sin nådegave og sin eiendom. Men om og når dette arbeid er tatt opp som ordnet menighetssak, det vet vi ikke.

I denne sammenheng må vi også minnes den eiendommelige enke-institusjon som 1 Tim. 5, 3 ff. omtaler. Den dannes av enker over 60 år med godt vitnesbyrd både for sitt menighets- og hjemmeliv. Egentlig var det vel urmenighetens form for enkepensjon. Men nettop fordi adkomsten var såpas trang, var det samtidig en heder å komme inn der. Hva de til gjengjeld skulde yte, var det gode eksempel og den vedholdende bønn og forbønn natt og dag. For så vidt de enno

hadde krefter til det, måtte de vel også dessuten tjene i menigheten med arbeid som passet for dem.

Mens «menighets-tjenerinnene» simpelthen synes å forsvinne i den etterapostoliske tid, finnes enke-institusjonen igjen over alt.

I Østen synes nettopp den temmelig tidlig å ha omdannet seg til et diakonat. Men akkurat når og hvordan det er gått for seg, vet vi ikke sikkert. Omkring år 300 finnes det imidlertid diakonisser nesten over alt i Østen. De utfører i hovedsaken de samme to funksjoner som sine mannlige kolleger. Under gudstjenesten er de dørvoktere og ordensvern — den kritne menighets «vestalinner» —; ute i menigheten tar de seg av de kristeligssosiale oppgaver særlig blant kvinnene og barna.

I Vesten brøt det kvinnelige diakonat aldri helt igjennom. Til gjengjeld bestod kanskje enke-institusjonen litt lenger der.

IV.

Diakonatets største ytre blomstring faller sammen med selve kirkens ytre blomstring, etterat den ved Konstantin (306—337) var blitt herskerinnen innenfor rikets religiøse liv. Barmhjertighetsarbeidet skyter no ny vekst. Kirken får selv ulike større midler å rutle med, og vanskelighetene i arbeidet minskes på mange måter.

Biskopen er fremdeles den som leder også denne side ved menighetslivet, men han får om seg en stadig voksende stab av hjelpere — diakoner og diakonisser. Menighetene inndeles i distrikter med en diakon til å ha oppsynet. En opprettet også huser — «diakonier» — hvor de fattige fikk mat og til dels herberge. Med alle de oppgaver som fulgte av dette, var det jo i store menigheter umulig å greie seg med f. eks. bare 7 diakoner. Tallene vokser til det utrolige. I Konstantinopel bestemmes det således at Sofia-kirken «bare» skal ha 100 diakoner og 40 diakonisser!

Samtidig innledes imidlertid en utvikling som fullstendig omformer diakonatet og i virkeligheten graver selve grunnen under det. Det gikk slik for seg:

Kirkens ytre trivsel viser seg især deri at den underlegger seg stadig mer jordegods. Allerede omkring år 400 regner en kirken for å være rikets største grunneier. Samtidig gjennomføres den praksis stadig strammere at alle skal betale sin tiende til kirken. Ad disse to vegger erhverver kirken seg en rikdom som nærmer seg det eventyrlige. Men de som hadde hånd over både formue og inntekter, var biskopene. De stod som temmelig suverene forvaltere av det hele. Betegnende er anekdoten om dengang pave Domasus (336—384) prøvde å overtale prefekten Prætekstatus til å bli en kristen. Da svarte prefekten ironisk: «Gjør meg til biskop i Rom, og jeg skal øyeblikkelig bli kristen.» Og enda hadde han i sin daværende stilling en årlig inntekt som måtte telles i millioner.

Denne biskoppelige rikdom på den ene siden og de alminnelige kristnes trykkede stilling under skatter og tiende på den annen, førte no til en hel omlegning av kirkens sosiale hjelpearbeid. Det alminnelige barmhjertighetsstrev faller mer og mer bort, omsorgen for de syke og fattige overlates til den personlige godgjørenhet hos biskopen, som forvaltes kirkens jord og penger.

I begynnelsen av denne utvikling har diakonene enno vært biskopens utøvende organer. Men det er lett å skjønne at det gamle diakonats idé og art ikke rett svarte til den mer forretningsmessige oppgave som fattighjelpen no kom til å bety. En annen funksjonær, den såkalte *økonom*, begynner derfor å trenge seg inn mellom biskopen og diakonen. Han forvalter på biskopens vegne kirkens eiendom og ordner med inntekstene og utbetalingene. Et kirkemøte i 451 bestemte at enhver biskop skulde ansette en slik *økonom*.

Dermed er det opprinnelig urkristelige diakonat i virkeligheten oppløst. Menigheten er omdannet til storkirken. Menighetspleien er blitt til forsorgsvesen. Den individuelle omsorg er erstattet av det forretningsmessige tilsyn. Menighetstjeneren er fortrent av funksjonæren med det høyst verdslige navn: *økonom*.

Diakonembetet består nok fremdeles. Men dets hovedfunksjon blir no tjenesten i kirken og ved alteret. Det utgjør en

lavere geistlig stand, som til stadighet sammenliknes med de gammeltestamentlige levitter.

I middelalderens katolske kirke kan det overhodet ikke tales om noen menighets-diakoni. Den karakteristiske form for barmhjertighetsarbeid er munkenes og nonnenes mer tilfeldige hjelp. *Luther* så hvor nødvendig et virkelig diakonembete vilde være, men klaget over at han ikke hadde folk til å greie tjenesten.

Den senere evangeliske kirke var det beskåret å blåse nytt liv i den gammelkristelige institusjon. Året 1833 — da *Wichern* grunnla sitt barnehjem i Hamburg og *Fliedner* gjorde den første begynnelse i Kaiserswerth — må regnes som diakonatets gjenoppstandelsesår.

Johannes Smemo.

Innvielsesdagen.

Søndag den 18. juni ble i år en festdag av de sjeldne for oss her på Diakonhjemmet. Solen skinte fra en klar himmel da kirkeklokkene fra Ris kirke kalte sammen til gudstjeneste. Det var da også en stor flokk av diakoner og venner av diakonsaken som hadde funnet vegen til Ris kirke den dagen. Kirken var festlig pyntet med blomster for anledningen, og det var en egen høytidsstemning over den store menighetsforsamling da orgelbrus og salmesang fylte kirkehvelvet.

Diakonhjemmets forstander, pastor Norseth, forrettet altertjenesten og preket over dagens evangelietekst, Luk. 14, 16—24. Taleren nevnte innledningsvis at i Luk. 14 møter vi Jesus i selskapslivet. Han er buden til et gjestebud, og vi får høre hvordan Jesus med sitt ord og sin tale fyller hele samværet, så en av gjestene bryter ut og sier: Salig er den som får sitte til bords i Guds rike. Da er det Jesus forteller denne liknelse om den store nattverd til denne mannen og til alle som har den samme innstilling til Jesus og hans ord. Det er Gud selv som innbyr til denne nattverd, og ingen er stengt ute. Her får vi et lite glimt inn i Guds uendelige rike hjertelag for oss. I dette korte referat skal bare nevnes følgende fem hovedpunkter som prekenen dreiet seg om.